

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА СІЛЬСЬКИХ МАРГІНАЛІВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ (друга половина 40-х – 50-і рр. ХХ ст.)

Проаналізовано причини виникнення та поширення такої соціальної групи як маргінали і такого асоціального явища як бродяжництво і жебрацтво серед селян України. Визначено існуючі категорії жебраків та проголошені законодавством принципи боротьби з ними.

Ключові слова: бродяжництво, жебрацтво, маргінали, девіантна поведінка, „антигромадський та паразитичний спосіб життя”.

На початку ХХІ ст. історична наука України впевнено збагачується новими тематичними напрями досліджень. Одним із них є історія повсякденності, яка досліджує історію на мікрорівні, тобто практику життя окремих людей та соціальних груп або навіть маргіналів. У теперішній час маргінали або „бомжі” є частиною соціальної структури українського суспільства. Міф про те, що за радянських часів була досягнута повна зайнятість населення суспільно-корисною працею, існує у громадській думці й у сьогодення. На нашу думку, потрібно показати більш об’єктивну картину соціальної організації суспільства, зокрема сільської громади, в умовах радянської дійсності повоєнного часу.

Донедавна питання соціальної структури суспільства переважно вивчали вчені-гуманітарії, які здебільше торкалися проблем „безпритульності” і „невлаштованості” окремих категорій населення [1-2]. Адже динаміка кількісних та якісних змін у повсякденному житті спільноти значною мірою залежали від історичних реалій, на які впливали загальнодержавна ідеологія. Серед істориків інтерес до дослідження причин та масштабів поширення бродяжництва й жебрацтва в Україні у 50-х рр. ХХ ст. виявив В.П. Швидкий [3]. На нашу думку, науковий інтерес викликає розповсюдження девіантної поведінки представників сільської громади, що і стало предметом нашої статті.

Метою дослідження є аналіз причин виникнення, спонукальних мотивів та масштабів поширення такої соціальної групи як маргінали і такого асоціального явища як бродяжництво і жебрацтво поміж селян України у другій половині 40-х – 50-і рр. ХХ ст. Ми вважаємо доцільним визначити категорії жебраків та проголошені радянським законодавством принципи боротьби з ними.

Звернемо увагу на той факт, що жебрацтво як соціальне явище з’явилося ще в епоху середньовіччя. Усталення норм християнської моралі сприяло втіленню у свідомість людей почуття милосердя до жебраків, а подання милостині являло шлях до прощення гріхів Богом. На початку ХХІ ст. бродяжництво та жебрацтво належать до так званих „фонових” явищ - сукупності аморальних проявів, що суперечать загальноприйнятим правилам поведінки та юридичним нормам, органічно взаємопов’язані зі злочинністю, тягнуть за собою соціальну деградацію особи та суспільства [4, 164].

За радянських часів маргінали, до яких відносилися бродяги і жебраки, знаходилися поза офіційно визнаної соціальної структури радянського суспільства, а їх існування як соціальної групи влада визнавала виключно у контексті боротьби з ними. Іншими словами де-юре маргінали не існували, а де-факто вони мешкали у межах „єдиного та могутнього Радянського Союзу”. „Генеральною лінією” компартійної держави була „ліквідація” громадян, які вели „паразитичний спосіб життя”. Так, 21 лютого 1948 р. Президія ВР СРСР прийняла Указ „Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються

від трудової діяльності в сільському господарстві й ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя”, а 2 червня 1948 р. голова Президії ВР СРСР М.М. Шверник підписав Указ „Про виселення у віддалені райони осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський і паразитичний спосіб життя”. Ці норми надавали право загальним зборам колгоспників або села ухвалення суспільних вироків щодо виселення із села осіб, які наполегливо вели антигромадський спосіб життя [5, 845-846; 6, 607-608].

Акцентуємо, що ці документи приймалися в умовах існування соціальної невлаштованість деяких категорій громадян, зокрема селян. Патріотична героїка відбудовчої доби заступила проблеми конкретної людини. На фоні покращення реалій життя, коли в основному країна впоралася з наслідками війни, йшов процес наростання незадоволення у середовищі селян, й як слідство, активізація девіантної поведінки. Поява жебраків із селян свідчила про відхилення від традиційних норм та своєрідної практики життя сільської спільноти, для якої засобом і способом життя було заняття землеробством.

Для вивчення зазначеної проблеми ми застосували довідки місцевих партосередків щодо виконання директив центральних органів влади. Так, інформації обкомів КП України, відповідних міністерств і відомств відносно реалізації постанов ЦК КПРС „Про заходи щодо подальшого покращення обслуговування інвалідів Вітчизняної війни і праці та інших пенсіонерів” від 16 серпня 1952 р. та „Про значні недоліки у роботі Міністерства соціального забезпечення Української РСР” від 14 березня 1953 р. відзначали небезпечні обсяги бродяжництва й жебрацтва в республіці. Тільки за півріччя 1951 р. в УРСР було затримано 16 тис. 700 громадян цієї категорії; 1952 р. – 21 тис. 128 осіб; 1953 р. – 16 тис. 993. Найбільш поширеним бродяжництвом й жебрацтвом було у промислових центрах і великих містах [7, арк. 85-87].

Статистичні дані викликали в уряді незадоволення і вимогу встановити причини й напрацювати рекомендації щодо їх викорінення. До спеціально створеної у СРСР бригади ввійшли представники силових та контролюючих союзних органів. В Україні сприяння її роботі було покладено на завідуючого відділом адміністративних та торгово-фінансових органів ЦК КП України В.Ф. Нікітченко. Оперативно-аналітичні відділи державних та силових структур сповіщали про наслідки реальної небезпеки цієї соціальної девіації. Але для радянської повсякденності загрозливими були не тільки її масштаби. За своєю сутністю вони ставали середовищем для виникнення соціальних відхилень і підґрунтям кримінальних традицій та антирадянської діяльності.

Для боротьби з цим соціальним злом влада прийняла низку документів. Згідно директив прокуратури СРСР та МДБ СРСР від 7 березня 1952 р. громадяни, затримані за бродяжництво та жебракування, підпадали під дію таємного указу Президії ВР СРСР „Про заходи боротьби з антигромадськими, паразитичними елементами” від 23 липня 1951 р. Особи, які „злісно порушували” норми радянського образу життя, притягувалися до адміністративного або кримінального покарання. Однак покарання стосувалося лише тих, хто був працездатним і не мав постійного місця проживання [5, 845-846]. Прокуратура і МДБ піднімали питання про посилення кримінальної відповідальності громадян, які свідомо вели антисуспільний спосіб життя.

Загостренню ситуації у суспільстві сприяло впровадження указу Президії ВР СРСР „Про амністію” від 27 березня 1953 р., адже звільненню з таборів підлягали тисячі кримінальних і декласованих елементів. „Спокій” народу

влада намагалась забезпечити тим, що під амністією не підпадали особи, засуджені на термін понад 5 років за контрреволюційні злочини, велике розкрадання соціалістичної власності, бандитизм та навмисне вбивство (пункт 7) [8]. Але реалії життя показали, що на свободі опинилася вагома частина політичних і кримінальних злочинців. Специфіка моральних переконань кримінальних злочинців більшість із них виштовхнула у маргінали суспільства, де вони створювали своєрідний мікросоціум із специфічними правилами внутрішніх взаємовідносин та засадами співжиття з основною масою населення. Фактично разом із злочинцями на свободу вийшли деморалізовані особи, потенційні бродяги і жебраки. Так, у 1955 р. у м. Харків міліція затримала селянина М.Б. Давиденко, який раніше відбував покарання за крадіжку і звільнився у 1953 р. за амністією. Він роз'їжджав по містам та займався жебракуванням. У довідки від 17 вересня 1956 р. зазначається, що у „Харківській області органи прокуратури і міліції зафіксували численні факти бродяжництва, жебрацтва і проституції. Затримані особи здійснювали такі види злочинів як розкрадання державного і суспільного майна, особистої власності громадян” [9, арк. 38-39]. Аналогічні факти були непоодинокі.

Ми вважаємо доцільним підкреслити, що нормативні документи центральних органів влади спрямовували органи соціального забезпечення країни на здійснення низки важливих заходів для підтримки нужденних, зокрема жебраків. Серед них слід відзначити надання матеріальної допомоги злиденним, сприяння працевлаштуванню й поліпшенню житлово-побутових умов, оздоровленню інвалідів через санаторні та профілактично-оздоровчі установи, здійснення патрунування хворих, соціальна опіка, допомога в отриманні позик та документів для оформлення пенсій. Місцеві партосередки мали своє бачення вирішення цієї соціальної проблеми. Наприклад, Харківський обком КП України для боротьби з антигромадськими елементами запропонував здійснювати адміністративне виселення бродяг у певні місця на відстані понад 100 км від режимних міст з обов'язковим працевлаштуванням; для літніх людей та інвалідів, які не мали засобів для існування та потребували стороннього догляду, розширити мережу спеціалізованих будинків (незгодних поміщати в адміністративному порядку); за жебрацтво з метою наживи встановити кримінальну відповідальність [9, арк. 39].

На думку влади, причинами виникнення в українському соціумі бродяг і жебраків стали окремі недоробки місцевих державних і партійних органів проблем соціального забезпечення населення, зокрема селян. Проте історик В.П. Швидкий зробив проблемно-тематичне узагальнення особистих мотивів, які спонукали громадян до бродяжництва і жебракування. На підставі даного матеріалу, а також архівних і статистичних джерел, економічних, соціально-політичних і культурних умов життя селян України у повоєнний час, рівня їх матеріального забезпечення ми виокремили причини та власні спонукальні мотиви щодо зайняття бродяжництвом і жебракуванням:

- достроково звільнені з в'язниць, таборів ГУЛАГу або поселень у віддалених місцевостях СРСР літні непрацездатні селяни, бездомні і бездоглядні хворі, котрих звільнили як „безнадійних”, не мали засобів до існування, рідних або були ними відкинуті та пенсійного забезпечення;
- декласовані селяни, котрі під час покарання були відірвані від землі і не повернулися до села, ставали професійними бродягами або членами кримінальних угруповань;

- хворі та інваліди, які не отримували пенсійного забезпечення по лінії соцзабезу, або ті, що отримували замалу для прожиткового мінімуму пенсію;
- літні селяни, котрі не отримали соціальної підтримки, обрали бродяжництво як тимчасовий, а інколи і постійний засіб існування;
- селяни, котрі мали суперечки з законом або ті, хто з свідомих кримінальних переконань відмовлялися ставати „повноцінними” радянськими громадянами і повільно опинялися на соціальному дні;
- особи, котрі мали тавро „зрадники Батьківщини” за воєнні або політичні злочини; після відбуття покарання мали складнощі з працевлаштуванням, а рідні і навколишнє середовище ставилися до них з побоюванням;
- розкуркулені селяни у період колективізації Західної України 1947-1948 рр.;
- мобілізовані до праці на промислових будівництвах селяни, які повернулися додому і не знайшли рідних або були неприйняті ними;
- особи, котрі через відчуття особистої свободи, покинули будинки інвалідів і повернулися до бродяжництва та жебракування.
- особи, які тимчасово попали в скруту (наприклад, через стихійне лихо, пограбування), але через халатність не отримали матеріальної допомоги від органів соцзабезпечення. Якщо у містах потерпілі частіше потрапляли під нагляд соцзабезу, то селяни, які не перебували на державному забезпеченні, могли розраховувати лише на добровільну допомогу сільської громади;
- особи, які хворіли на алкоголізм; переважно працездатні і сімейно-побутово забезпечені, займалися жебракуванням задля задоволення хвороби, вагома частка з них займалася самогоноварінням;
- достроково звільнені жінки з малолітніми дітьми, котрі не мали можливості залишати дітей для працевлаштування (не мали підтримки рідних), та були вимушені разом із ними злидарювати;
- малолітні, які через певні обставини (смерть родичів, надання опіки та ін.) були відправлені до рідних або влаштування до інтернатів, але у пошуках „романтики” або інших мотивів обрали бродяжництво.

Загальний світовий досвід показує - навіть економічно й культурно розвинені країни не позбулися соціальних девіацій, існування яких завжди буде мати місце, оскільки бродяжництво деякі громадяни сприймають як форму громадського протесту, особистої незгоди з діючими суспільними правилами і вимогами співжиття, соціальних цінностей тощо.

Зауважимо, що на тлі радянського повсякдення повоєнних часів існувало кілька груп бродяг й злидарів, котрі мали різні спрямування на видобування матеріальних благ жебракуванням. Ми виокремили такі категорії жебраків:

1. Професійні бродяги й злидарі, більшість із яких була інвалідами війни або праці. До жебракування їх спонукала неможливість за фізичним станом брати участь у виробничій діяльності або принципові переконання.

2. Матеріально забезпечені особи, які використовували жебрацтво як додатковий прибуток. Переважно це були працездатні особи або такі, що мали працюючих родичів, житло та соціальні виплати (пенсію або аліменти).

3. Злидарі, котрі були тісно пов'язані з кримінальною злочинністю, опинилися на соціальному дні, жебрацтвом займалися із шахрайських намірів.

Отже, перетворенню колгоспників та одноосібних селян у жебраки, які вели „антигромадській спосіб життя”, сприяло те, що деякі з них соціально не визначалися та не працевлаштовувалися. Більшість із зазначених категорій, які

потенційно могли стати повноправними членами суспільства, не маючи матеріальної підтримки рідних, житла або за станом здоров'я потребувала негайного переведення на соцзабезпечення, направлення до будинків інвалідів тощо. Інша частина, хоча й мала власні помешкання, не отримувала матеріальної допомоги від держави або рідних та вимушена була для забезпечення прожиткових потреб займатися бродяжництвом. Група девіантів, які хворіли на алкоголізм та займалися самогоноварінням, підпадала під дію указу Президії ВР СРСР від 7 квітня 1948 р. „Про кримінальну відповідальність за виготовлення самогону”. До них застосовувалися суворі судові санкції. Зауважимо, що алкоголізм був притаманний значному прошарку населення повоєнної доби. Досвід показує, що вирішення цієї проблема можливе в умовах залучення спеціальних медичних та соціальних методик і заходів [10, 29].

Окрема категорія займалася жебрацтвом через відчуття особистої свободи. Так, 21 березня 1958 р. в м. Одеса за бродяжництво був заарештований уродженець с. Кременівка Усть-Олександрівського району Вологодської області. Він був направлений на роботу до радгоспу ім. XVII партконференції Березовського району Одеської області. Але відмовився працювати, а потім покинув село. Неодноразово підлягав адміністративному стягненню у м. Одесі і Кишиневі за відсутність прописки за місцем проживання та паразитичне життя. 6 травня 1958 р. був засуджений на 5 років спецпоселення [11, арк. 76-77].

Однією з визначальних проблем, що впливала на обраний спосіб життя жебраків, були занижений розмір пенсій або її відсутність. Адже під час оформлення неодноразово траплялися випадки, коли селяни не могли представити документи про стаж роботи. Вимоги щодо справедливої реєстрації праці в колгоспах унеможливлювали зловживання адміністрації, яка не фіксувала їх роботу у 30-40-х рр. ХХ ст.; низький освітній рівень колгоспників; боязнь свавілля керівників сільрад і колгоспів; залякування репресіями, відсутність громадянської самоідентифікації та інші моральні й соціальні хиби.

По лінії соцзабезу в Україні пенсійне забезпечення у 1953 р. отримувало 16 тис. 325 інвалідів Першої світової війни 1914-1918 рр., громадянської війни та членів їхніх родин. Постанови ЦВК та РНК СРСР від 31 січня 1937 р. й РНК СРСР від 16 липня 1940 р. встановили на 1 непрацюючого члена родини зазначених категорій у містах пенсію у розмірі 50 крб. Але соціальна допомога держави інвалідам, які мешкали у селах, була ще більш жалюгідною – на 10-18 крб. менше і не могла забезпечити навіть прожиткового мінімуму інвалідів та членів їхніх родин [7, арк. 102]. За діючими нормами інваліди Вітчизняної війни отримували від 40 до 150 крб. у залежності від групи. Так, інваліди III групи, які мешкали у сільській місцевості, не вважалися членами артілей, а були тільки „пов'язані з сільським господарством”, отримували 50 % від пенсії, що становило 36 крб. Формальним аргументом влади для затвердження такої низької пенсії було те, що вони мали можливість годуватися за рахунок „власного господарства”. Специфічність ситуації полягала у тому, що його наявність позбавляла їх пільг на податки і поставки сільгосппродукції. Крім того, потрібно брати до уваги, що мова йшла про інвалідів, які за фізичним станом не всякчас могли обробляти землю. З метою викорінення із сіл некооперованих селян влада створила дискримінаційні умови господарювання та соціального забезпечення для інвалідів-одноосібників. За постановою РМ СРСР від 4 жовтня 1948 р. виплата пенсій і надання пільг, які мали колгоспники, було припинено.

Подібна ситуація не могла влаштувати нужденних, і до Міністерства соцзабеза УРСР надходило багато скарг і заяв від жителів сіл з проханнями підвищити пенсії. Більшість скарг надходила від членів сімей загиблих військовослужбовців та інвалідів Вітчизняної війни III групи, котрі одержували її у так званих „твердих нормах” відповідно до постанови РНК СРСР від 16 липня 1940 р. Архіви України вміщують чимало прикладів таких скарг. Так, голова Максимівської сільради Троїцького району Ворошиловградської області у заяві вказав: „Я, як інвалід III групи, отримую 75 крб. пенсії. В даний час я обраний головою сільради, де буду отримувати 310 крб. Мене попередили, що пенсії я отримувати не буду. Склад сім'ї - непрацююча дружина, 2 дітей і непрацездатна мати. Я бажаю працювати головою сільради, але моє матеріальне становище при такій платні й відсутності пенсії не задовольняє нормальний стан сім'ї” [7, арк. 104]. Селяни-інваліди, на скарги яких влада не звернула увагу, були деморалізовані і нерідко опинялися за межами соціуму.

Зауважимо, що переважно державна соціальна допомога була спрямована все ж такі на городян. Селянам у скрутній ситуації більш ефективну допомогу надавали колгоспні каси взаємодопомоги. Станом на 1 липня 1953 р. в УРСР із 15 тис. 763 колгоспів каси були організовані у 13 тис. 361 господарств (85 %), членами їх було 41,5 % колгоспників. Вони надали допомогу на суму 8,5 млн. крб. 183 тис. 811 членам артіль та 19 тис. 748 сиротам [7, арк. 130].

З метою припинення жебрацтва інвалідами влада намагалась створити для них спеціальні виробничі товариства або майстерні та підсобні господарства при закладах соцзабезу. Постанова РМ УРСР від 7 червня 1951 р. дозволяла Міністерству соцзабезу виплачувати інвалідам за працю у закладах соцзабезу 50 % вартості виробів, а решту грошей витратити на поліпшення побутових умов і харчування [12, 769]. Але формалізм та зловживання керівників установ сприяли тому, що деякі з „контингенту” поверталися додому або „на вулицю”.

Таким чином, одним із визначальних факторів залишення певної частини селян на узбіччі повноцінного радянського повсякдення було існування загального залишкового принципу соцзабезпечення та відсутність ефективної роботи чиновників відповідних установ і відомств для подолання цього явища соціального життя. Робота місцевих органів влади у боротьбі зі злиденністю була дезорганізована, а дисциплінарно-каральні санкції виявилися недовірливими, що створювало у суспільстві атмосферу всюдозволеності й безкарності.

Разом з тим, протягом другої половини 50-х рр. XX ст. органи міліції, що фіксували загальні масштаби девіантів, відзначили повільний процес скорочення цієї соціальної групи. Це був не простий механічний процес. Так, у довідки до ЦК КП України повідомлялось, що з січня 1955 р. по липень 1958 р. за бродяжництво і жебрацтво було засуджено 454 осіб (Таб. 2) [11, арк. 76].

Таблиця 2

Кількість засуджених за бродяжництво та жебрацтво

Роки	Кількість осіб
1955 р.	19
1956 р.	126
1957 р.	146
I півріччя 1958 р.	128

Представлені дані щодо засуджених жебраків по роках доводять, що у середньому за рік до покарання за цей вид злочину залучалося 130 осіб. Найменша кількість прийшлася на 1955 р. – 19 осіб, найбільша - на 1957 р. –

146, що могло свідчити про загострення проблеми. Але у порівнянні з даними повоєнного часу це було ілюстрацією позитивних змін у вирішенні проблеми.

Затримані жебраки і бродяги направлялися до приймачів-розподільників, що були створені при органах міліції у 13 містах республіки. Але невизначеність поняття „бродяжництво” фактично надавала міліції право на власний розсуд визначати підстави для направлення до приймачів-розподільників таких осіб без рішення суду. На нашу думку, реальні масштаби злидарства були більш вагомими. Річ у тому, що завдяки постійному руху жебраків по території країни, органи міліції не мали можливості затримати всіх. Значить статистичні данні органів міліції не відображали реальної картини бродяжництва та не виокремлювали серед жебраків городян від селян.

Об'єктивно кажучи, власно речники влади визнавали, що робота з жебраками поставлена неприпустимо слабо. Так, у 1958 р. завідуючий адмінвідділом ЦК КП України Кузнецов у звіті щодо обговорення проекту закону „Про посилення боротьби з антигромадськими, паразитичними елементами в Українській РСР” доводив: „...якщо серед працюючого населення робота з роз'яснення закону, не завжди успішно, але проводилась, то серед тих верств населення, проти кого закон направлений (бродяги, ледарі) – ні” [13, арк. 15]. У контексті державної політики за паразитичний спосіб життя, зокрема жебрацтво, 28 грудня 1960 р. згідно ст. 214 Кримінального кодексу України була введена кримінальна відповідальність [14].

Повністю вирішити проблему „ліквідації” девіантів влада так й не змогла. Разом з тим скорочення масштабів цього соціального відхилення відбулося не стільки завдяки реалізації директив партії та уряду, скільки загальному зростанню добробуту пересічних українців, зокрема селян, що частково ліквідувало соціальну базу та матеріальні чинники виникнення подібних девіацій. Зростання культурно-естетичного рівня населення налаштовувало суспільство на сприйняття бродяг як соціального зла і, яке потрібно викорінити.

Таким чином, дослідження проблеми бродяжництва і жебрацтва показує, що маргінали знаходилися поза офіційно визнаної соціальної структури радянського суспільства. Дані органів міліції доводили про наявність у країні у повоєнний час значної купи жебраків. Для вирішення цієї проблеми влада застосовувала як законодавчо-нормативні акти репресивного характеру, так і соціальні програми допомоги нужденним. Аналіз причин виникнення жебраків із селян дозволяє стверджувати, що спонукальним мотивом перетворення у маргінали була їх соціальна невлаштованість. Цьому сприяла неефективна робота відповідних установ, котрі були призначені вирішувати проблеми соцзабезпечення населення. Деяка частина селян переходила до жебракування з власних кримінальних переконань або з метою отримання додаткового прибутку. Вагому допомогу злидарям сільського походження надавали колгоспні каси. Наприкінці 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. завдяки зростанню матеріального та культурно-естетичного рівня суспільства, частково зазначена проблема була вирішена. Кримінальна відповідальність за бродяжництво і жебрацтво була скасована Законом України від 7 липня 1992 р.

Ми вважаємо доцільним у подальших дослідженнях з'ясувати питання становища інвалідів війни і праці, котрі мешкали у сільській місцевості, та ставлення влади до вирішення питань соціального забезпечення цієї категорії громадян у другій половині 40-х – 60-ті рр. ХХ ст.

Література

1. Шеремета О.В. До питання про становище дітей в Україні в перші повоєнні роки (1946–1950 рр.) / О.В. Шеремета // Історії України : Маловідомі імена, події, факти : Зб. статей. — К., 1998. — Вип. 3. — С. 70–78.
2. Горошочек В.Я. Деятельность органов труда на Украине по оказанию помощи безработным / В.Я. Горошочек // Молодежь и актуальные проблемы исторической науки. — Черновцы; К. — 1989. — С. 127–129.
3. Швидкий В.П. Бродяжничество й жебрацтво як елементи соціального життя в Україні у першій половині 1950-х рр. / В.П. Швидкий // УІЖ. — 2007. — № 1. — С. 149–167.
4. Курс кримінології: Загальна частина: Підручник: У 2 кн. / За заг. ред. О.М. Джужи. — К. : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. — Загальна частина. — 480 с.
5. Сборник законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР. — М. : Политиздат, 1938–1961. — 975 с.
6. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В.Д. Гончаренка. — 3-тє вид., перероб. Уклад. В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький. — К. : Видавничий Дім „Ін Юре”, 2003. — 800 с.
7. Центральний Державний Архів Громадських Об'єднань України (далі ЦДАГО України). — ф.1, оп. 24, спр. 3111, 205 арк.
8. Указ Президиума Верховного Совета СССР об амнистии // Московский комсомолец. — 29 марта 1953 г.
9. ЦДАГО України, ф.1, оп. 24, спр. 4397, 80 арк.
10. Сборник законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР за 1948 год. — Москва, 1949.
11. ЦДАГО України, ф.1, оп. 24, спр. 4851, 134 арк.
12. Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. — Т. 2: 1942–1951 рр. — К., 1963.
13. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 4738, 120 арк.
14. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://omul.org/info/ukr_kodeks/

Королёва Г.И. Девиантное поведение сельских маргиналов как отображение социальной жизни Украины (конец 40-х – 50-е гг. XX ст.).

Проанализированы причины возникновения и расширения такой социальной группы как маргиналы и такого асоциального явления как бродяжничество и нищенство среди крестьян Украины. Определены категории попрошайек и провозглашенные законодательством принципы борьбы с ними.

Ключевые слова: бродяжничество, нищенство, маргиналы, девиантное поведение, „антиобщественный и паразитический образ жизни”.

Korolyova G.I. Deviantnoe conduct of rural marginalov as reflection of social life of Ukraine (end of 40th – 50th years of XX century).

Reasons of origin and expansion of such task force as marginaly are analysed and such asocial phenomenon as vagrancy and begging among the peasants of Ukraine. The categories of cadgers are certain and proclaimed legislation principles of fight against them.

Key words: vagrancy, begging, marginaly, deviantnoe conduct, „anti-social and parasitic way of life”.

Корольова Галина Іванівна – кандидат історичних наук, докторантка кафедри всесвітньої історії Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Рецензент: **Санжаров С.М.**, док. істор. наук, професор.

Стаття подана
01.02.2012